

Кемська Н. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТЕРМІНА

Стаття присвячена аналізу методології та методики дослідження англomовного суспільно-політичного терміна. Сукупність методологічних засобів методів і прийомів пізнання, якими оперує наука, формує методику наукового дослідження. Об'єднавчим стрижнем методологічного апарату є тісна інтеграція зазначених вище структуралізму та функціоналізму, що відповідно дало можливість залучити міждисциплінарну і рівночасно поліпарадигмальну методику аналізу СПТ. Поглиблені знання структурних і функціональних параметрів семантики терміна уможливили пізнання потенціалу його прихованих смислів. Досліджений смисловий каркас СПТ та ієрархія сем дали можливість проникнути у глибину смислів та їх мікрокомпонентів наносмислів, що дозволило інтерпретувати термін у новому його контекстуальному оточенні. Аргументовано, що наносмисл, який утворюється за рахунок конотації найдрібніших енергетично заряджених частинок, може утворювати нове співзначення – гіперсмысл як багатоярусну систему, в якій априорі слово подане у сукупності наносмислів, до яких нанизуються образи, асоціації, конотації. Зроблено висновок про те, що наносмисли як найдрібніші фрагменти смислу, скількисню невичерпними, тому аналіз глибинних нюансів семантичної природи фахового терміна має подальші перспективи дослідження.

Методологічний апарат поєднує традиційні та новітні підходи, спрямовані на об'єктивізацію й отримання результатів дослідження. Серед ключових методів дослідження суспільно-політичної термінології залучено словотворення, термінотворення у структурному та семантичному вимірах, компонентний аналіз, аналіз словникових дефініцій, метод виокремлення та відмежування стабільного семантичного компонента прагматичного плану мови від послідовно змінних компонентів синтагматичного плану мовлення. У методичному значенні базові семантичні категорії наукового апарату інваріант трактуємо як одиницю системи мови у парадигматиці, а смисли, його варіанти як синтагматичні реалізації у системі синтагматики мовлення.

Ключові слова: методологія, методика, метод, методологічний апарат, поліпарадигмальна методика дослідження, значення, смисли, наносмисли.

Постановка проблеми. Традиційно у науково – поняттєвому апараті дослідження терміна застосовуємо методологію, метод та методику. Методологія передбачає застосування принципів світогляду до процесу пізнання, тобто співвіднесення отриманих даних з іншими фундаментальними науками у першу чергу із філософією. Вона полягає у тому, щоб виокремити стабільні інваріантні семантичні компоненти значень термінів на позначення суспільно-політичних номінацій, які є предметом нашого дослідження.

Зазначимо, що методологія визначає підхід до об'єкта мовознавства, зв'язки між суб'єктом і об'єктом дослідження, спосіб побудови наукового значення, загальну орієнтацію та характер лінгвістичного дослідження. Під методикою, розуміємо сукупність прийомів спостереження, експерименту чи опису. Отже, метод, на нашу думку це підхід до матеріалу, що досліджується,

його систематизація та теоретичне осмислення, відтак це не лише спосіб пізнання, який визначає ефективність наукового пошуку, але й кінцевий його результат. Тобто, під цим поняттям розуміємо упорядковану діяльність, спосіб пізнання і досягнення повної мети, що визначається шляхом самого дослідження, розрізненням його етапів, конкретизацією прийомів аналізу, а методика у свою чергу це сукупність прийомів спостереження, експерименту чи опису.

Методи дослідження СПТ. Метод трактуємо як підхід до матеріалу, що досліджується, його систематизація та теоретичне осмислення, а методологія передбачає застосування принципів світогляду до процесу пізнання, тобто співвіднесення отриманих даних з іншими фундаментальними науками. Традиційно методи дослідження поділяємо на *філософські, загальнонаукові і спеціальні* які тісно корелюють між собою у будь-якому

дослідженні, зокрема у нашому, присвяченому сучасній англomовній суспільно-політичній термінології. Залежно від конкретики методологічного аналізу виокремлюємо два рівні методології, де на першому, вищому рівні перебуває загальна методологія, а другий рівень займає галузева (спеціальна) методологія СПТ.

Зазначимо, що у ширшому сенсі методологія включає теорію, вище зазначені загальнонаукові та спеціальні методи дослідження її предмета, а у вузькому систему методів отримання інформації. У свою чергу, під *методикою* дисертаційно-дослідження розуміємо застосування загальноприйнятних методів відповідно до мети й завдань наукової праці. Відтак, *методом* вважаємо систему процедур аналізу об'єкта, що використовуються у ньому, які можуть бути диференційовані на загальні і лінгвістичні. Загальні наукові методи не формують окрему методологію, а радше використовуються для усебічного і комплексного застосування лінгвістичних методів.

Суттєву роль у дослідженні терміна відіграє, механізм виокремлення інваріантного значення із його численних контекстуальних утворень, породжених його функціонуванням у парадигматиці мови та диференційних смислів у синтагматиці мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі значення і смислу присвячено численну кількість філософських, культурологічних, а в останній час і лінгвістичних досліджень (Н. Ф. Алефиренко, Ф. С. Бацевич, В. П. Белянин, Н. Н. Матюшина, А. Н. Новиков, Г. Фреге). Ключову методикою “значення – смисл” використано для дослідження внутрішньої організації СПТ. Важливість застосування методики “значення-смисл” запропонованої і опрацьованої у наукових працях С. Гурського [3, с. 3–18], яка передбачає розмежування семантики слова на два різнопланові синтагматичні компоненти, зазначені вище – це стабільний (інваріант) у плані мови та змінний “смисл” у плані мовлення.

Постановка завдання. Формулювання цілей статті є – викласти концепцію нашого дослідження сформульовану на ґрунті наукового надбання фахівців у галузі семасіологічного термінознавства, що передбачає аналіз семантичної структури терміна, витлумачення його стабільного інваріантного значення і змінних численних смислів у процесі функціонування у суспільно-політичних текстах, промовах політиків, виступів президентів США.

Виклад основного матеріалу. Шляхом залучення концептуального підходу, з одного боку, від-

межуємо стабільні інтралінгвальні компоненти мови від змінних екстралінгвальних компонентів мовлення, які позначаються інваріантним значенням у кожному актуалізації, і з іншого, встановлюємо семантичну сутність кожної семи та її функціонування. Тут, висуваємо припущення, що теоретично кожне слово може бути терміном, за умови актуалізації потенційної спеціалізованої семи яка включаючись у систему термінів, виявляє його інгерентний фаховий інваріант що термінологізується та спеціалізується у тексті.

Значення сучасної американської СПТ проаналізовано з позиції семантичної ієрархії: доміантної (інгерентної) та периферійних змінних сем. Системний аналіз термінологічного корпусу суспільно-політичної галузі на парадигматичному та синтагматичному рівнях уможливив опис семантики імпліцитних смислів терміна, з'ясування його конотативного наповнення: *political gridlock* – політична безвихідь (глухий кут); *brinkmanship* – конфронтація, балансування на межі війни; *proxy war* – війна (третя сторона) [11].

Дослідники семантичної структури терміна стверджують, що межа між смислом і значенням доволі дифузна. Усвідомлення цих підходів призвела до формування комунікативної концепції (будь який смисл є комунікативним у тому, що він виникає не тільки в підсистемах адресанта S1 та адресата S2, він також есплікується у процесі їх зіткнення та утворення синтезу, що як нам видається, інтегрує кращі досягнення традиційних термінознавчих шкіл.

Зміст та смисл розглядаємо як базові семантичні категорії як різні ментальні утворення, адже ці поняття є результатом розуміння, в основі формування яких лежать різноманітні мисленнєві механізми. Зміст формується як ментальне утворення, що моделює саме той фрагмент дійсності про який йдеться у тексті, а смисл трактуємо як думку про цю дійсність, тобто інтерпретація того, що повідомляється у тексті [4].

Зазначені категорії, значення та смисл щодо функціонування суспільно-політичних термінологічних систем самостійно не існують, а перебувають у семантико-логічних зв'язках. Фахівці з психолінгвістики стверджують, що в пам'яті людини, не можуть дискретно фіксуватись усі варіанти значень [2, с. 346–353], тобто, існує певне загальне стрижневе значення терміна (інваріант), та численні варіанти – смисли. Також, серед дослідників широко поширена думка, що семантичним стрижнем є не окреме значення, а його узагальнений компонент для усіх значень бага-

тозначного слова-терміна [9]. Діалектикасмыслу і значення аналогічно, розглядається і в класичній лінгвістиці, де центральним конструктором виступає загальне значення, а смисли як змінні його компоненти [1].

Тут, логічно постає запитання як відбувається декодування слів – термінів та виокремлення необхідних значень і смислів у процесі сприйняття мови у живому міжсуб'єктному спілкуванні? Також, ми, до певної міри, потрапляємо в зачароване коло: для того, щоб зрозуміти смисл окремого слова, потрібно зрозуміти смисл цілого висловлення або тексту, де смисл висловлення і тексту сам базується на розумінні смислу окремих слів, як от: *puppet government* – *маріонетковий уряд*; *ruling clique* – *правляча кліка*; *folks* – *люди*; *lame-duck* – *політик невдаха* [10]. Зазначене протиріччя відоме як проблема *герменевтичного кола* і такий процес спрямований на виявлення безлічі смислів через їх узагальнений компонент-інваріант [6, с. 77–80].

Фактично, у будь-якому текстуальному оточенні виявляємо як прямий так і прихований алегоричний смисл який якісно розширюється у процесі транспозиції із когнітивної категорії у план гносеології, і тому такий взаємозв'язок відображає діалектику базових семантичних категорій смислу і значення, які логічно пов'язані з процесом виокремлення їх узагальненого, інваріантного значення.

Додамо, що *семантичний процес виокремлення інваріантного значення* ускладнений двома основними причинами. Перша полягає у тому, що дослідники намагаються виокремити семантичний інваріант, як стабільну константну компоненту із різних семантичних контекстів, що “породжує” його численні смисли: *agitation* *вживається в значенні “actions intended to arouse public feeling, interest, or support for or against something”*. Другою причиною є те, що дослідники докладають надзвичайні зусилля до того, щоб виокремити різні семантичні варіанти певного інваріанта знову ж таки в одному плані – у мовленні. На наш погляд, такі шляхи не дають можливості виокремити інваріантний семантичний компонент із різних його змінних смислів. Наша концепція полягає у процесі виокремлення узагальненого інваріантного значення із його численних різних контекстуальних утворень.

Отже, запропонована методика “значення-смысл” передбачає протиставлення не різних, а тотожних понять у результаті якого семантична диференційна ознака (СДО) чітко експлікується

та породжує численні нормативні смисли: *floating voter-виборець, що не голосує послідовно (хиткий виборець)*; *ginger group* – *група членів парламенту, яка наполягає на рішучих діях з боку своєї партії* [12].

На наш погляд, дослідження терміна на глибинному рівні наноаналізу доповнює існуючу методику компонентного аналізу через подальше розщеплення на *наносмисли*, які відображають найдрібніші елементи фахового терміна. Наносмысл як мікрокомпонент структури терміна, здатний передавати додаткове смислове навантаження і наповнення терміна, оточене особливим конотативним ореолом: *colour-blind* – *той, що не має расових упереджень*; *big stick police* – *політика великого кийка* [11]. Тобто, окрім сем, які піддаються аналізу на рівні традиційного компонентного методу дослідження структури значення терміна, в його конотації експлікуються найдрібніші частинки “заряджені”, дуже потужною семантичною енергетикою здатною “виштовхувати” *наносмысл* із глибинних пластів підсвідомості і архепам’яті носія мови.

Ці найдрібніші наносмисли – атоми знаходяться у постійній дифузії та володіють здатністю до щеплення з іншими, масштабно собі подібними мікроелементами. Такий процес нагадує хімічну реакцію, результатом якої може бути “викид” на поверхню нового несподіваного наносмыслу: *civicism-принцип рівності прав і обов’язків громадян*; *gag rule* – *політика затикання рота, жорсткий регламент, припинення дебатов* [10]. Також, наносмысл, який утворюється за рахунок конотації найдрібніших енергетично заряджених частинок, може утворювати нове співзначення – *гіперсмысл* як багатоярусну систему, в котрій слово-термін подане у сукупності наносмыслів, до яких нанизуються образи, спеціалізовані асоціації, конотації тощо.

Відтак, можемо стверджувати, що, наносмисли / наносеми належить, очевидно, зрозуміти як нову реалію, найдрібнішу частинку, що володіє потужною енергетикою та здатна образно мовлячи, “вибухнути” низкою семантичних нюансів наносмыслів. У результаті такого енергетичного вибуху на наномасштабному рівні формуються “смыслові лакуни”, які втягують у своєрідну словесну, термінну гру адресанта та адресата: *presidential fever; to clinton; politicking; evil empire etc.*

Таким чином, наноаналіз як сучасний дослідницький метод засвідчує невичерпність метафоричного потенціалу та перманентного генерування

наносмислів, скажімо: *parashute candidate* – політичний кандидат, який планує брати участь у виборчих округах, де він не проживає [12]. Метод виявлення наносмислових фрагментів терміна у процесі їх функціонування у спеціальному дискурсі уможливорює пізнання його латентних (прихованих) смислових прирощень: *rainbow coalition* – широка коаліція, в якій представлені усі партії парламенту; *cease fire* – тимчасове припинення вогню [10]. Інтенсивний розвиток суспільно-політичних галузей наук та їх термінологій, разом з образністю мислення є потужним інструментом для приведення у рух наносмислів, що робить можливим їх оказіональне сплетіння (*twisting*) у значенні терміна: *a cradle of liberty* – колиска свободи; *a cradle of civilization* – колиска цивілізації [10].

Серед ключових методів аналізу СПТ є не лише компонентний аналіз смислу терміна (для розщеплення значення терміна на елементарні смисли), та семантичних опозицій (для зіставлення тотожних компонентів і виокремлення додаткової диференційної ознаки) [5].

Суть означеної методики полягає у послідовному сполученні інваріантної диференційної ознаки (СДО) зафіксованої у знаковому значенні з різними поняттями у контексті, та утворення відповідно різних смислів. Правомірність звернення до описів значень суспільно-політичних термінів у тлумачних словниках пояснюється тим, що стан лексико-семантичної системи мови загалом реєструється у спеціальних лексикографічних джерелах, тому дослідження цієї системи, може і повинно іти через аналіз її дефініцій та спеціальних текстів [8, с. 49–54].

Так, компонентний метод застосовано для визначення семантичної структури термінів у сучасних американських суспільно-політичних текстах. Компонентний аналіз дає можливість дослідити структуру семантики СПТ шляхом розкладання значення на мінімальні семантичні компоненти. СПТ які вступають у парадигматичні зв'язки, формують ієрархічно організовані базові категорії значення і смисли. Як відзначає В. Н. Манакін, компонентний метод заснований на можливості розщеплення значення на складники – семи (семантичні множники, ознаки, маркери), та дозволяє «чітко і повно представити весь обсяг значень і семантичну структуру не лише лексичних, але й інших мовних одиниць, простежити їх смислові зв'язки у парадигматиці й синтагматиці, у синхронії і діахронії, у середині мовної системи і між різними мовами» [7, с. 74].

У свою чергу, аналіз словникових дефініцій різних смислів терміна дозволяє виявити низку стабільних інваріантних сем компонентів власного знакового значення терміна СПТ сфери на відміну від різних його змінних смислів. Функціональний метод використано для дослідження терміна в процесі його функціонування у СПТ текстах.

Зазначений вище метод залучено для дослідження суспільно-політичного терміна в процесі його реалізації у спеціальних текстах, промовах президентів США, тощо. Скажімо, для прикладу: *to jump for the election of a candidate* – голосувати лише за одного кандидата (при можливості віддати голос за кількох) [11]. Застосування описового методу передбачає не лише опиєстермінологічних одиниць суспільно-політичної термінології, а також їх функційний потенціал. Додамо, що згаданий метод став підґрунтям для укладення глосарію СПТ відібраних у процесі аналізу спеціальних текстів. Дослідження СПТ здійснено поетапно: відбір фактологічного матеріалу, дослідження структури та семантики СПТ, його функціональних особливостей, тощо.

Висновки. Розглянута методологія та методи дослідження класифікуємо на філософські, загальнонаукові і спеціальні, які тісно корелюють між собою у будь-якому науковому дослідженні, присвяченому корпусу СПТ, зокрема. Залежно від конкретики методологічного аналізу виокремлюємо два рівні методології, де на першому, вищому рівні, перебуває загальна методологія дослідження термінологіки, а другий рівень займає галузева (спеціальна) методологія СПТ термінології. У ширшому сенсі методологія СПТ включає теорію, вищезазначені загальнонаукові та спеціальні методи дослідження предмета, а у вузькому систему методів отримання інформації.

Серед загально-наукових методів дослідження семантики, синтактики і прагматики СПТ використовуємо спостереження, гіпотезу, аналіз, синтез, таксономію, низку інших методів. Як загальнонауковий метод дослідження таксономію використовуємо для диференціації мовних фактів за ієрархічним параметром. Зауважмо, що метод таксономії має широке застосування, оскільки дозволяє дослідити психоментальні параметри організації людського досвіду. Як допоміжні, у науковій праці застосовані *прийоми лінгвістичного спостереження, аналіз словникових дефініцій, існуючі класифікації та систематизації* СПТ термінології у спеціальних текстах промов президентів США.

Уведення інваріанта в лінгвостилістичний аналіз дозволяє глибше пізнати і систему мови, і її структуру, оскільки оперування інваріантом є переходом від безпосереднього чуттєвого сприймання до раціонального пізнання сутності досліджуваного об'єкта.

Інваріант значення передбачає з'ясування максимального-можливого сполучень лексеми з іншими в синтагматичній мовленнєвої та парадигматичній мови. Власне *інваріант* допомагає однозначному розумінню кожного нового смислу слова, оскільки одне й те саме слово (форматив) може співвідноситись не лише з одним конкретним об'єктом реальної дійсності, а з декількома різними позамовними. Наносмисли як найдрібніші фрагменти смислу, є кількісно невичерпними, тому аналіз глибинних нюансів семантичної природи фахового терміна має подальші перспективи дослідження.

Метод *спостереження* уможливорює цілеспрямоване дослідження мовних фактів у процесі пізнавальної діяльності, зокрема, отримати інформацію про лексичний, семантичний, парадигматичний розвиток СПТ у спеціальному суспільно-політичному тексті. Метод *ана-*

ліз – це поділ цілого на частини і подальший опис структурних елементів цілого і зв'язків між ними. У свою чергу *синтез* – поєднання частин у цілісну систему, що синтезує досліджувані мовні факти у цілісну систему. Більше цього, аналіз і синтез є діалектично взаємопов'язаними методами які дозволяють нам виокремити об'єкт дослідження і проаналізувати його функційний потенціал у фаховому тексті.

У межах лінгвального, семасіологічного підходу застосовуємо також низку таких методів як: *тезаурусний метод*), який забезпечує розкриття змісту нових СПТ через словникові дефініції, *структурний метод*, що дозволяє визначити шляхи способи і механізми формування сучасної американської терміносистеми, *словотвірний* аналіз яким визначено механізми творення СПТ дериватів, *контекстуальний аналіз* (котрий використано для з'ясування семантики досліджуваного терміна у конкретному синтагматичному оточенні), *описово-аналітичний* (для відбору й інтерпретації фактологічного матеріалу), *дис-трибутивний метод*, для аналізу термінів, які зустрічаються у словникових дефініціях та суспільно-політичних текстах.

Список літератури:

1. Алефіренко М. В. Теоретичні питання фразеології. *Вища школа. Вид-во при ХДУ*. 1987. 133 с.
2. Бацевич Ф. С. Смисл: сутність і сфери вияву в мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2004. Вип. 24. Ч. I. С. 346–353.
3. Гурський С. О. Значення і смисл слова. *Іноземна філологія*. Львів, 1974. Вип. 34. С. 3–18.
4. Дудок Р. І. Проблема значення терміна в гуманітарній сфері: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови"*. Чернівці, 2012. 36 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 402 с.
6. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2008. № 38. С. 77–80.
7. Манакин В. Н. Зіставна лексикологія. Київ, 2004. С. 3–26.
8. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів, 2008. № 620. С. 49–54.
9. Frege G. *Über Sinn und Bedeutung*. *Zeitschrift für Philosophie und Philosophische Kritik*. Bd. 100. Leipzig: Harris Z.S. Structural linguistics. Chicago u. a.: Univ. of Chicago Press, 1984. 384 p.
10. Terry Ellmore R. *Corpus of Contemporary American English*. URL: [https://www.englishcorpora.org/coca/NTC's MASS MEDIA Dictionary by R. Terry Ellmore / National Textbook Company. N.Y., 1992. 500 p.](https://www.englishcorpora.org/coca/NTC's%20MASS%20MEDIA%20Dictionary%20by%20R.%20Terry%20Ellmore%20/%20National%20Textbook%20Company.%20N.Y.,%201992.%20500%20p.)
11. The Encyclopedia Americana: international edition completed in thirty volumes URL: https://archive.org/details/encyclopedia_amer04danb.
12. Webster's Third New International Dictionary of the English Language. URL: <http://www.britannica.com/ebchecked/topic638670>.

Kemska N. O. METHODOLOGY AND TECHNIQUES OF THE ENGLISH – LANGUAGE SOCIO – POLITICAL TERM RESEARCH

The article is devoted to the analysis of methodology and a number of methods in English science political terminology. These tools and methods of cognition used by science form the methodology of scientific research. The unifying core of the methodological apparatus is the close integration of the above-mentioned structuralism and functionalism, which accordingly, made it possible to use an interdisciplinary and at the same time

multi-paradigmatic methodology for analysing the science political terminology. The in-depth knowledge of the structural and functional parameters of the term's semantics made it possible to explore the potential of its hidden senses.

The studied semantic framework of the science political terminology and the hierarchy of semes made it possible to penetrate the depth of the meanings and their micro-components of nanosenses, which allowed us to interpret the term in a new contextual environment. Nanosense, which is formed by the connotation of the smallest energetically charged particles, can form a new co-signification – hyper sense as a multi-wiered system in which the word is represented by an aggregate of nanosenses, to which images, associations, and connotations are strung. Thus, nanosenses, as the smallest fragments of meaning, are quantitatively inexhaustible, so the analysis of the deep nuances of the semantic nature of a special term has further research prospects.

The methodological apparatus combines traditional and innovative approaches aimed at objectification and obtaining research results. Key methods of researching socio-political terminology include word formation, term formation in structural and semantic dimensions, component analysis, analysis of dictionary definitions, and the method of isolating and distinguishing stable semantic components of the pragmatic plane in language from consistently changing components of the syntagmatic plane in speech.

In a methodological way, we interpret the basic semantic categories of the scientific apparatus as a unit of the language system in paradigmatics, and senses of their variants in syntagmatic realisations in the system of syntagmatics in speech. The application of the 'meaning-sense' methodology is a necessary methodological technique for distinguishing stable invariant components in the language system from variable extralinguistic concepts, which are denoted by an invariant meaning in each unit of its actualisation in speech.

Key words: methodology, methodological science, method methodological apparatus, polyparadigmatic research methodology, meanings, senses, nanosenses.

Дата надходження статті: 25.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025